

ZALECENIA¹

Konsultanta Krajowego w Dziedzinie Psychiatrii z dnia 21 października 2003 r.

w sprawie sposobu sporządzania opinii i świadectw wydawanych przez biegłych i uprawnionych lekarzy na użytek orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących przyjęcia osoby chorej psychicznie do szpitala psychiatrycznego lub wypisania jej z takiego szpitala

RECOMMENDATIONS

of the National Consultant in Psychiatry of October 21, 2003.

concerning the way of preparing opinions and certifications issued by experts and authorized physicians for purposes of forensic expertise in cases concerning admission of a person with mental disorders to a psychiatric hospital or their discharge from such hospital

1. Zalecenia określają sposób sporządzania: po pierwsze – opinii wydawanych przez biegłych lekarzy psychiatrów powoływanych przez sąd w sprawach dotyczących przyjęcia bez zgody osoby psychicznie chorej do szpitala psychiatrycznego i wypisania z takiego szpitala; po drugie – świadectw wydawanych przez uprawnionych lekarzy w sprawach dotyczących przyjęcia do szpitala psychiatrycznego w trybie art. 29 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.
2. Biegłym nie może być osoba, która uczestniczyła w podjęciu decyzji o przyjęciu do szpitala, która wydała świadectwo, o którym mowa w art. 30 ust. 1 lub odmówiła wypisania osoby chorej psychicznie ze szpitala.
3. Biegły wydaje opinię lub świadectwo, o którym mowa w art. 30 ust. 1 wyłącznie na podstawie uprzedniego osobistego badania pacjenta, wyjątkowo na podstawie akt sprawy w przypadku zgonu pacjenta, którego dotyczy opinia.
4. Biegły przeprowadza badanie niezbędne dla wydania opinii lub świadectwa w zakładzie opieki zdrowotnej lub w miejscu pobytu pacjenta.
5. 1. Opinię sporządza się pismem maszynowym, na komputerze lub ręcznie w sposób czytelny według wzoru określonego w załączniku do Zaleceń, w trzech egzemplarzach: dla sądu i pacjenta oraz historii choroby.
2. Świadectwo przewidziane w art. 30 ust. 1 wypełnia się w sposób czytelny według wzoru skierowania do szpitala psychiatrycznego określonego w załączniku nr 1 do Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 listopada 1995 r.

KONSULTANT KRAJOWY
W DZIEDZINIE PSYCHIATRII
( ) Prof. dr hab. Stanisław Pużyński

¹ Zalecenia opublikowano w porozumieniu z Departamentem Sądów Powszechnych Ministerstwa Sprawiedliwości.

UZASADNIENIE²

Z wstępnej analizy 300 opinii psychiatrycznych zawartych w aktach spraw sądów rodzinnych i nieletnich pochodzących z 9 okręgów sądowych wynika, co następuje.

Ogólna charakterystyka orzecznictwa

- Sprawy o przyjęcie bez zgody w trybie nagłym stanowiły 70% ogółu spraw, a w trybie wnioskowym 30% ogółu spraw.
- Wśród 300 uczestników przeważali mężczyźni (55%) nad kobietami (45%).
- Większość opinii nie zawiera wzmianki o stwierdzeniu tożsamości uczestnika ani uprzedzenia o badaniu bez zgody (art. 21 ust. 2).
- Większość opinii i świadectw (68%) nie uwzględnia ogólnego stanu zdrowia uczestnika postępowania. Tego typu orzeczenie nie jest opinią lekarską.
- Odręcznie sporządzono 19% orzeczeń, w tym część całkowicie nieczytelnych i chociażby z tego tylko względu niedostępnych dla uczestników postępowania. Większość uczestników nie zapoznaje się z opiniami biegłych i nie bierze udziału w rozprawie.
- Na podstawie dokumentacji bez osobistego badania wydano 26% orzeczeń, w tym prawie 19% opinii w trybie nagłym i 43% świadectw w trybie wnioskowym, co stanowi drastyczne naruszenie jednej z elementarnych zasad wykonywania zawodu lekarza – art. 42 ust. 1 ustawy o zawodzie lekarza i art. 11 ustawy o o.z.p.

Tryb nagły

- Wśród uczestników postępowania w tym trybie zdecydowanie przeważali mężczyźni (60%) nad kobietami (40%).
- Na podstawie art. 23 przyjęto 68,6% pacjentów, art. 24 – 17,1%, art. 28 – 10,5% i innych (art. 22.2 i 22.6) – 3,8%.

- Z ogólnej liczby opinii 28% wydano w sprawach, które nie są przewidziane w art. 45 i 46. Dotyczą one uczestników niezdolnych do wyrażenia zgody, którzy w większości akceptowali przyjęcie do szpitala lub nie protestowali przeciwko przyjęciu.
- W 39 (18,6%) opiniach nie było stanu psychicznego w chwili badania ani innych dowodów osobistego badania.
- Przesłanka behawioralna była w około 30% dobrze uzasadniona, 15% – dostatecznie i 5% – niedostatecznie. W pozostałych 50% zapisano ogólniki równoznaczne z brakiem uzasadnienia, np. „agresywny słownie lub czynnie”, „zagroził bezpośrednio sobie lub innym”, „niebezpieczny”, „groźny dla otoczenia”, „nieprzewidywalny”. W około 30% opinii biegły ocenił zagrożenie w chwili badania, a nie przyjęcia, lub w ogóle pomijał tę okoliczność. Niejednokrotnie tego rodzaju „zagrożające” osoby otrzymywały przepustki lub były wypisywane ze szpitala przed rozprawą.

Tryb wnioskowy

- Wśród uczestników zdecydowanie przeważają kobiety (58%) nad mężczyznami (42%).
- Większość psychiatrów zamiast szczegółowo uzasadnionego świadectwa wydawała lakoniczne „zaświadczenia”, „opinie” lub „skierowania”. Niektórzy pisali o „bezpośrednim zagrożeniu” a nie o „pogorszeniu stanu zdrowia” lub „niezdolności do zaspokojenia podstawowych potrzeb”.
- Znaczną część „świadectw” (43%) dołączanych do wniosku o przyjęcie bez zgody wydawano bez osobistego badania na podstawie dokumentacji poradnianej lub wywiadu od rodziny. Czasem tego rodzaju dokument traktowano jako opinię biegłego.

Wnioski

Z wstępnej oceny 300 opinii psychiatrycznych wydanych w sprawach o przyjęcie bez zgody do szpitala psychiatrycznego wynika, że:

² Według artykułu: Dąbrowski S., Brodniak W.A., Welbel S.: *Wstępne wyniki badań nad orzecznictwem psychiatrycznym w sprawach o przyjęcie bez zgody do szpitala psychiatrycznego* (oddany do druku).

1. Ogólny poziom orzecznictwa psychiatrycznego w sprawach o przyjęcie bez zgody do szpitala psychiatrycznego jest bardzo niski.
2. Do podstawowych nieprawidłowości zaliczamy:
  - w trybie nagłym – wydanie 18,6% opinii z pominięciem osobistego badania i braku uzasadnienia behawioralnej przesłanki przyjęcia w 50% opinii,
  - w trybie wnioskowym – wydanie 43% świadectw przewidzianych w art. 30 bez osobistego badania i uzasadnienia.

*Opracował:
Stanisław Dąbrowski*

Z Zakładu Organizacji Ochrony Zdrowia
Instytutu Psychiatrii i Neurologii
w Warszawie

Załącznik

OPINIA PSYCHIATRYCZNA

1. Wstęp
  - a) W sprawie przyjęcia bez zgody do szpitala (oddziału) psychiatrycznego w ..... na podstawie art. .... ustawy o o.z.p.
lub
  - b) wypisania ze szpitala/oddziału psychiatrycznego w ..... na podstawie art. 36 ust. 3 ustawy o o.z.p.
  - c) Opinia wydana na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego Wydział Rodzinny i Nieletnich w ..... z dnia ..... sygn. akt .....
  - d) Opinię wydał biegły psychiatra ..... na podstawie osobistego badania przeprowadzonego w ..... w dniu .....
  - e) Pacjent: imię ..... nazwisko ..... PESEL: ..... zamieszkały w .....
2. Streszczenie akt sprawy
  - a) Postanowienie sądu o przeprowadzeniu badania.
  - b) Dosłowne brzmienie uzasadnienia bezpośredniego zagrożenia w skierowaniu do szpitala (pkt 12) i w zawiadomieniu sądu o przyjęciu bez zgody (pkt 4).
  - c) Ustalenia wysłuchującego sędziego.
  - d) Wniosek i świadectwo (art. 29 i art. 30).

3. Streszczenie dokumentacji medycznej pacjenta

3.1. Informacje ogólne:

- a) przyjęty po raz pierwszy/wielokrotnie,
- b) przyjęty w trybie nagłym po raz ..... lub badany w trybie wnioskowym po raz ..... (w celu wydania świadectwa wg art. 30 ust. 1),
- c) skierowany do szpitala na podstawie osobistego badania/brak informacji o osobistym badaniu,
- d) przywieziony do szpitala/oddziału przez pogotowie ratunkowe/policję z zastosowaniem lub bez przymusu bezpośredniego,
- e) zwiędły wywiad od rodziny i innych osób z uwzględnieniem bezpośredniego zagrożenia lub znacznego prawdopodobieństwa zagrożenia (co konkretnie robił lub mógł zrobić?).

3.2. Stan psychiczny przy przyjęciu lub podczas badania przewidzianego w art. 30. W szczególności zaburzenia: kontaktu, orientacji, postrzegania (przykład), myślenia, intelektu (przykłady), pamięci, emocji, motywacji, aktywności, popędowości i inne.

3.3. Stan somatyczny przy przyjęciu (notatka przepisana z historii choroby).

3.4. Stosunek pacjenta do przyjęcia (art. 23, 24, 28) lub badania (art. 30 ust. 1): zgodził się i podpisał się lub nie podpisał; przyjęty za zgodą a potem odmówił zgody na pobyt; odmówił zgody i nie podpisał; przyjęty bez zgody a później zgodził się na pobyt; sprzeciwił się w inny sposób; nie był zdolny do wyrażenia zgody na przyjęcie; ubezwłasnowolniony; wątpliwości co do zdolności wyrażenia zgody; przyjęty za zgodą/bez zgody przedstawiciela ustawowego.

3.5. Przesłanka medyczna przepisana przez biegłego z historii choroby lub ze świadectwa (art. 30 ust. 1):

- a) opis zespołu psychopatologicznego, pojedyncze objawy, bez ogólników (np. zaburzony, urojeniowy, uciążliwy itp.),
- b) rozpoznanie wg historii choroby/świadectwa, brak rozpoznania,
- c) znaczne pogorszenie stanu psychicznego, niezdolny do zaspokajania potrzeb.

3.6. Przesłanka społeczna przy przyjęciu, przepisana z historii choroby przez biegłego lub ze świadectwa: akty dokonanej agresji wobec siebie/innych, akty usiłowanej agresji wobec siebie/innych, werbalne groźby/myśli dokonania samobójstwa lub zamachu na inne osoby (wyrażone w sposób i w okolicznościach uzasadniających obawę, że mogą być spełnione), ostre zespoły psychotyczne wiążące się z niezamierzonym ryzykiem bezpośredniego zagrożenia życia pacjenta, albo życia lub zdrowia innych osób, niszczenie przedmiotów i inne.

3.7. Przebieg choroby po przyjęciu do szpitala: poprawa, pogorszenie, bez zmian, przepustka.

3.8. Stosunek pacjenta do leczenia: zgoda, odmowa, nie sprzeciwiał się.

3.9. Przymus bezpośredni w izbie przyjęć lub w oddziale – stosowano: tak (rodzaj), nie.

4. Opis badania przez biegłego

4.1. Wstępna rozmowa z pacjentem: przedstawienie się, poinformowanie o celu badania, ustalenie tożsamości pacjenta przez porównanie danych personalnych pacjenta z danymi z historii choroby, zapytanie pacjenta o jego zgodę na badanie.

4.2. Stosunek do badania: zgodził się na badanie, odmówił zgody na badanie, sprzeciwił się w inny sposób, nie zgłaszał się na badania, wymagał doprowadzenia przez policję, nie sprzeciwiał się.

4.3. Stan psychiczny podczas badania (jak w pkt. 3.2).

- 4.4. Stan somatyczny podczas badania przez biegłego: powołanie się na zapis w historii choroby lub wynik osobistego badania.
  - 4.5. Stosunek pacjenta do przyjęcia (jak w pkt. 3.4).
  - 4.6. Przesłanka medyczna według biegłego (tryb nagły i wnioskowy):
    - a) opis zespołu psychopatologicznego (konkretne zaburzenia a nie ogólniki, np. zaburzony, urojeniowy, uciążliwy itp.,
    - b) rozpoznanie według biegłego,
    - c) bez psychozy,
    - d) znaczne pogorszenie stanu psychicznego, m.in. uniemożliwiające funkcjonowanie w rodzinie lub miejscu zamieszkania, niezdolny do zaspokajania potrzeb.
  - 4.7. Przesłanka społeczna ustalona wg biegłego (jak w pkt. 3.6).
  - 4.8. Przymus bezpośredni w oddziale – stosowano: tak (rodzaj), nie.
5. Podsumowanie
- 5.1. Rozpoznanie choroby psychicznej przy przyjęciu lub wypisaniu zgodne z brzmieniem i numerem obowiązującej klasyfikacji i uzasadnienie rozpoznania (obraz kliniczny i przebieg) co najmniej w tym stopniu szczegółowości jak w klasyfikacji.
  - 5.2. Uzasadnienie bezpośredniego zagrożenia własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób przy przyjęciu lub wypisaniu, w szczególności co konkretnie zrobił lub z dużym prawdopodobieństwem mógł zrobić, sposób i środki użyte podczas stanu zagrożenia, czas między zagrażającym zachowaniem a przyjęciem, zagrożenie w przeszłości.
  - 5.3. Uzasadnienie znacznego pogorszenia stanu zdrowia podczas badania lub przy wypisie (np. doprowadzenie się bez leczenia do takiego stanu, który uniemożliwia funkcjonowanie w rodzinie, miejscu zamieszkania lub pracy).
  - 5.4. Niezdolność do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych podczas badania lub przy wypisie (jedzenia, picia, snu, ciepła, ruchu i inne).
  - 5.5. W interesie pacjenta leży jego udział w rozprawie (art. 45 ust. 1a).
6. Wnioski
- 6.1. Stwierdzenie lub nie stwierdzenie choroby psychicznej w chwili przyjęcia lub wypisania.
  - 6.2. Stwierdzenie lub nie stwierdzenie zagrożenia własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób w chwili przyjęcia lub wypisania, pogorszenia stanu zdrowia, niezdolności do zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.